

РОЗДІЛ 9

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.36:343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/58>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

CRIMINAL LIABILITY FOR A CRIMINAL OFFENSE

Андрешко О.В., к.ю.н., доцент,
докторант докторантури

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

У статті розглянуті питання кримінальної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі як галузевого виду юридичної відповідальності за ці правопорушення підвищеної суспільної небезпеки. Вони структурно вміщені в Розділ XVIII «Злочини проти правосуддя» Особливої частини КК України.

Досліджено наукові способи класифікації злочинів проти правосуддя за різними критеріями. Зроблено висновки, що в основі законодавчого інститування цих злочинів має бути покладений єдиний критерій – об'єкт злочинного посягання. Це основна конструктивна ознака. Під об'єктом злочинів проти правосуддя варто розуміти тільки процесуальні правовідносини будь-якої галузевої належності, яким завдається шкода діями підвищеної суспільної небезпеки. З наявних класифікацій злочинів проти правосуддя очевидні суперечності в реалізації ієрархії ціннісної парадигми кримінально-правової охорони «людина – суспільство – держава». Внаслідок цього в цю категорію злочинів безпідставно включені злочини, в яких правосуддя – лише додатковий об'єкт.

Проаналізовано тенденції розвитку інституту кримінальної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі як динамічного правового явища. Ними є: 1) зростання чисельності злочинних посягань на правосуддя; 2) диференціація кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки; 3) криміналізація діянь, що посягають на процесуальні правовідносини; 4) удосконалення організаційних та процесуальних аспектів кримінально-правової охорони правосуддя.

На основі цього сконструйовано законодавчу модель злочинів проти правосуддя. На основі принципу *de lege ferenda* пропонується законодавча модель злочинів проти правосуддя, що визначені у ст.ст. 371–376-1, 380–388, 389-1, 396–397, 400-1 КК України. Окреслено можливі напрями її удосконалення. Це деталізація наявних складів кримінальних правопорушень в окремих статтях за правилом: одна стаття – один злочин, рознесення по різних статтях однакових протиправних діянь учасників та владних суб'єктів процесу, також визначення нових складів кримінальних правопорушень. У процесі дослідження проблем кримінальної відповідальності сформульовані авторські думки й з інших наукових проблем цього інституту.

Ключові слова: юридична відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі, кримінальна відповідальність, злочини проти правосуддя, правосуддя, законодавча модель злочинів проти правосуддя.

The article deals with issues of criminal liability for offenses in the criminal process, as a branch type of legal liability for these violations of increased social danger. They are structurally placed in Section XVIII "Crimes against Justice" of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

Scientific methods of classification of crimes against justice under different criteria have been investigated. It is concluded that the sole criterion – the object of a criminal offense – should be based on the legislative instigation of these crimes. This is a basic constructive sign. Under the object of crimes against justice should be understood only procedural legal relations of any branch affiliation, which is harmed by acts of increased social danger. From the available classifications of crimes against justice, there are obvious contradictions in the implementation of the hierarchy of the value paradigm of criminal law "man – a society – a state". Consequently, in this category of crimes, unreasonably included crimes in which justice is only an additional object.

The tendencies of the institute of criminal liability for the offense in the criminal process as a dynamic legal phenomenon are analyzed. They are: 1) an increase in the number of criminal offenses against justice; 2) differentiation of criminal offenses for crimes and criminal misconduct; 3) criminalization of acts that violate procedural legal relations; 4) improvement of organizational and procedural aspects of criminal justice protection of justice.

On this basis, the legislative model of crimes against justice was designed. On the basis of the *de lege ferenda* principle, a legislative model of crimes against justice is proposed, as defined in Art. Art. 371–376-1, 380–388, 389-1, 396–397, 400-1 of the Criminal Code of Ukraine. Possible directions of its improvement are outlined. This is a detailed elaboration of the existing syllables of criminal offenses in separate articles by rule: one article is one crime, the division of different articles of the same unlawful acts of participants and authorities of the process, as well as the definition of new syllables of criminal offenses. In the course of studying the problems of criminal responsibility formulated author's thoughts and other scientific problems of this institute.

Key words: legal liability for offenses in a criminal proceeding, criminal liability, crimes against justice, justice, legislative model of crimes against justice.

У галузевій системі юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі чільне місце посідає кримінальна відповідальність, оскільки настає за протиправні дії з підвищеною суспільною небезпекою, за злочини. Проблеми кримінальної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі, саме в такому контексті предмета цієї публікації раніше не досліджувалися, хоча окремі з них розрізано висвітлені в багатьох наукових розвідках. З огляду на принципи крими-

нального права, в першу чергу, з принципу «*nullum crimen, nulla poena sine praevia lege poena ligitur*», положення якого містяться в ч. 1 ст. 2 та в ч. 4 ст. 3 КК України, КК України є єдиною законодавчою підставою кримінальної відповідальності. Перелік злочинів, що вчиняються в кримінальному процесі, а також в інших видах юридичного процесу, доктринально визначений у Розділі XVIII «Злочини проти правосуддя» Особливої частини КК України. Вивчення законодавства та літератури про відповідальність за зло-

чини проти правосуддя дав змогу попервах виявити істотні суперечності в її законодавчому урегулюванні, що лежать в основі проблематики цього напрямку дослідження. Виявлення оптимальних варіантів вирішення цих суперечностей сприятиме формулюванню пропозицій, спрямованих на побудову ефективного законодавчого механізму кримінально-правової охорони кримінального та іншого провадження від правопорушень.

Теоретичним та методологічним базисом нашого дослідження, передусім, є результати наукових праць із різних юридичних спеціальностей, в яких злочини проти правосуддя останнім часом розглядаються як багатобачна проблема, галузевий чи міжгалузевий субінститут, що однозначно потребує удосконалення. Злочини проти правосуддя досліджуються правниками в напрямках їхніх кримінально-правових проблем (П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, В.І. Борисов, В.І. Власов, В.А. Головчук, Ю.В. Калініченко, В.В. Кузнецов, Ю.І. Кулешов, Л.В. Лобанова, В.О. Навроцький, Н.А. Орловська, Л.М. Палюх, М.І. Панов, А.М. Притула, Ш.С. Рашковська, В.І. Тютюгін, М.В. Шепітько та ін.), кримінологічної теорії їх запобігання та протидії (С.С. Мірошніченко, Р.О. Ніколенко, А.В. Яшин та ін.), проблем розслідування (С.А. Книженко та ін.), відповідальності за їх вининня певними суб'єктами процесу (Н.Ю. Алексєєва, Д.В. Володіна, А.В. Дудич, К.Р. Ідрісов, О.М. Овчаренко та ін.) або в окремих частинах кримінального провадження (Л.О. Максимова, В.Д. Чабанюк, Є.В. Шевельова та ін.), також як частина проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності чи окремих юридичних процедур (В.Л. Кудрявцев, М.І. Мельніченко, В.І. Опанасенко, В.І. Осадчий та ін.) тощо.

Метою статті є вивчення актуальних проблем кримінальної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі як галузевого виду юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі підвищеної суспільної небезпеки та шляхів їх вирішення для вироблення пропозицій з удосконалення кримінально-правової охорони процесуальних правовідносин.

Розділ «Злочини проти правосуддя» у вітчизняному законодавстві вперше запроваджений у КК УРСР 1960 р. Принагідно зазначити, що, за КК УРСР 1927 р., «злочини проти правосуддя» були розквартировані по різних розділах у Розділі І. «Контрреволюційні злочини», Розділі ІІ «Злочини проти порядку управління», Розділі ІІІ «Службові злочини», Розділі VІІІ «Порушення правил, що охороняють народне здоров'я, громадську безпеку і публічний порядок». У КК України 2001 р. реліктова архітектоніка так званих «злочинів проти правосуддя» збережена у Розділі XVІІІ «Злочини проти правосуддя». У кримінальному законодавстві пострадянських держав (Республіка Білорусь, Республіка Казахстан, Республіка Молдова, Республіка Узбекистан, Російська Федерація, Латвійська Республіка, Литовська Республіка) та держав колишнього радянського табору (Республіка Польща, Республіка Болгарія) також зберігається аналогічна законодавча архаїстична конструкція «злочинів проти правосуддя». По-іншому такі злочини розміщені в КК Республіки Грузія, Словацької Республіки, Королівства Іспанії, Чеської Республіки та інших держав, вони рознесені по різних розділах Особливої частини КК. Зокрема, у КК Іспанії [1] міститься розділ XX: «Злочини проти судової влади», в якому об'єднані і систематизовані всі суспільно небезпечні діяння, які неоднаково посягають на інтереси судової влади, у восьмих розділах: 1. Про посадові злочини. 2. Невиконання обов'язків по перешкодженню злочинам або їх переслідуванню. 3. Приховування. 4. Довільне здійснення права. 5. Фальшиві звинувачення і заяви, симуляції злочинів. 6. Неправдиві свідчення. 7. Перешкодження правосуддю і порушення професійного обов'язку. 8. Невиконання вироку.

Розділ XVІІІ «Злочини проти правосуддя» КК України за своїм змістом є термінологічно неузгодженим і суперечить положенням Конституції України. У ст. 124 Конституції України прямо визначено, що «правосуддя в Україні здійснюють виключно суди», а на основі поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (ст. 6 Конституції України) постулюється, що жоден інший державний орган, окрім суду, не має і не може мати жодного відношення до правосуддя, через конституційне положення про те, що «делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються» (ст. 126 Конституції України).

Нині наявні, хоча й поодинокі, термінологічні ототожнення в юридичній науці понять «процес», «судочинство», «правосуддя» [2, с. 8; 3, с. 67]. Причинами такого становища, вбачаємо, з одного боку, калькування ідей правосуддя з цивільного, господарського та адміністративного судочинства, де ці поняття фактично тотожні, оскільки розгляд і вирішення справ у цих провадженнях здійснюється виключно судом без усіляких досудових розслідувань, а досудові урегулювання спорів відбуваються без участі державних органів. З іншого боку, це наслідок інквізиційної форми кримінального процесу, в якій прокурорсько-слідчій владі приписуються тією чи іншою мірою функції обвинувачення, захисту й вирішення справ по суті, що ідентифікується з правосуддям. За радянських часів «в умовах адміністративно-командної системи управління суд цілком прогнозовано став її невід'ємним елементом <...> він перетворився на відомчу структуру управлінських установ, де факто залежним і підконтрольним органам прокуратури і виконавчої влади» [4, с. 6]. Окремі застарілі конотації правосуддя частково збережені в КПК України 2012 р. у вигляді права слідчо-прокурорської влади не тільки відкривати кримінальне провадження, а й вирішувати його по суті шляхом закриття цього провадження. Про негативний вплив інквізиційної форми процесу на правосуддя наприкінці ХІХ ст. зауважував ще В.П. Данєвський: «Недоліки попереднього провадження породили низку явищ, досить несприятливих для правосуддя» [5, с. 24]. Тому недивно, що у змісті правосуддя в кримінальних справах учені віднаходять не тільки діяльність суду з вирішення юридичних спорів, а й діяльність органів прокурорсько-слідчої та кримінально-виконавчої компетенції. Цим науковим думкам сприяє й чинна штучна законодавча конструкція розділу про злочини проти правосуддя, яка спонукає учених віднаходити компромісні, розширені, але, по суті, нелогічні, визначення злочинів проти правосуддя, так і їх класифікації. Здебільшого сучасні учені термін «правосуддя» правильно інтерпретують як «правозастосовну діяльність суду з розгляду і вирішення у встановленому законом процесуальному порядку належних до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних та адміністративних справ із метою охорони прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави» [6, с. 50]. І така доктрина правосуддя має віднайти своє вирішення у структурі Особливої частини КК України. Тоді марними будуть компромісні пропозиції щодо зміни назви розділу «Злочини проти правосуддя», щоб «узаконити» допоміжну роль правоохоронних органів у сприянні здійсненню правосуддя та інші злочини, які дотично пов'язані з правосуддям.

Головною передумовою дослідження проблем кримінальної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі є вивчення наукових способів класифікації злочинів проти правосуддя. На фундаменті *de lege lata* можна побудувати як сучасну законодавчу модель правопорушень підвищеної суспільної небезпеки (злочинів) в кримінальному процесі, так і запропонувати її логічну законодавчу модель на майбутнє з точки зору *de lege ferenda*. Без сумніву, в основі класифікації має

бути «лише істотна ознака, обов'язковою рисою якої є її об'єктивність» [7, с. 177]. Але в науці остаточно не виділено цієї єдиної ознаки, зазначається їх множинність. До таких ознак учені, як правило, зараховують елементи та ознаки складу злочину: суб'єкт злочину [8, с. 9; 9, с. 791], спосіб його вчинення [10, с. 130; 11, с. 61], механізм заподіяння шкоди об'єкту злочину [7, с. 179-180; 12, с. 12] тощо. Найпоширенішим критерієм, що використовується для класифікації злочинів проти правосуддя, є критерій об'єкта злочину (посягання, кримінально-правової охорони) [13, с. 91–93; 14, с. 33; 15, с. 80–81], принаймні більшість розділів Особливої частини КК України сконструйовані на його основі. Досить повну класифікацію за цим критерієм злочинів проти правосуддя на основі *de lege lata*, але засновану на неточному розширеному розумінні правосуддя, наводить В.І. Тютюгін, який виокремлює групи злочинів, що забезпечують: 1) належну реалізацію конституційних принципів здійснення правосуддя; 2) охорону життя, здоров'я, власності, особистої безпеки суддів, народних засідателів, присяжних та інших учасників провадження; 3) одержання достовірних доказів та істинних висновків під час здійснення провадження; 4) своєчасне розкриття та припинення злочинних посягань; 5) належне виконання судових актів та заходів впливу, що ними призначені [16, с. 570].

В.Я. Тацій, підтримуючи панівну в науці кримінального права концепцію «об'єкт злочину – суспільні відносини» (В.І. Борисов, М.Й. Коржанський, А.А. Піонтковський та інші), зазначає, що самі «суспільні відносини, які виступають об'єктом злочину, мають об'єктивний характер, тобто існують незалежно від нашої свідомості, а тому й від самого кримінального закону, є первинними (першорядними) щодо нього» [17, с. 56]. Відповідно до цієї концепції вважаємо, що основним об'єктом злочинів проти правосуддя є частина суспільних відносин, що урегульована правом, – процесуальні правовідносини. Ці правовідносини є юридичною формою вираження правосуддя.

З наявних класифікацій злочинів проти правосуддя очевидні суперечності в реалізації ієрархії ціннісної парадигми кримінально-правової охорони «людина – суспільство – держава». При виділенні об'єктів кримінально-правової охорони злочинів проти правосуддя не враховується найвища цінність суспільних відносин, спрямованих на охорону життя та здоров'я людини, її безпеки та безпеки її майна, які фактично є основними об'єктами правової охорони в окремих злочинах проти правосуддя, а охоронювані суспільні відносини із забезпечення правосуддя – додатковим об'єктом. Тому алогічно виглядають складі злочинів, пов'язаних із посяганням на життя та здоров'я суб'єкта (учасника) правосуддя (ст. 377, 379, 398, 400 КК України), що вміщені саме до Розділу XVIII, а не до Розділу II Особливої частини КК України «Злочини проти життя та здоров'я особи» з кваліфікуючими ознаками цих суб'єктів. Аналогічно й щодо кримінально-правової охорони честі та гідності, майна й інших благ суб'єктів процесу. Поза правосуддям знаходяться й злочини, що вчиняються проти управлінської діяльності при виконанні рішення суду, але посягають, перш за все, на авторитет органів державної влади місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Ознака процесуальності об'єкта злочинів проти правосуддя знайшла своє обґрунтування в літературі. Так, іноземні учені наголошують, що злочином «перешкодження вправленню правосуддя» охороняється процесуальна, а не позапроцесуальна діяльність [18, с. 141; 19, с. 37], тобто цей злочин встановлює відповідальність за усяку поведінку, яка передбачає будь-яке неправомірне втручання у початок, перебіг чи результат будь-якого провадження [20, с. 537]. Такі думки висловлені й у вітчизняній літературі. Принаймні, Л.М. Палюх, виходячи з правової природи злочинів проти правосуддя, пише, що «не маємо

охоплюватися об'єктом кримінально-правової охорони злочинів, передбачених розділом XVIII КК України, організаційно-управлінські відносини, що виникають у зв'язку із здійсненням судової влади» [21, с. 76]. Учені звертають увагу на те, що процесуальні правовідносини є основним критерієм при конструюванні злочинів проти правосуддя [22, с. 275–277].

Така унітарність об'єкта злочинів проти правосуддя потребує ревізії відповідного розділу КК України. Зокрема, Н.А. Орловська, ґрунтуючись на доцільності «переформатування Особливої частини КК України з метою досягнення логічного розподілу злочинів залежно від характеру тих цінностей, на які посягають злочини» [23, с. 392] фактично пропонує повністю виключити з КК України Розділ «Злочини проти правосуддя», що впливає з її твердження, що «перелік злочинів проти авторитету органів державної влади місцевого самоврядування та об'єднань громадян може бути доповнений низкою злочинів проти правосуддя (ст.ст. 376–400 КК України). Своєю чергою, ст.ст. 371–375 КК України можуть бути включені як спеціальні норми в розділ XVII Особливої частини КК України» [23, с. 392]. Але бачимо, що в Розділі XVIII Особливої частини КК України містяться й суто «процесуальні» злочини, які помістити до інших розділів КК України проблематично, оскільки вони прямо посягають на встановлений порядок юридичного провадження, в традиційному розумінні «проти правосуддя».

Л.В. Лобановою в докторській дисертації запропоновано поетапно класифікацію злочинів проти правосуддя. З цього приводу вона робить висновок: «першою операцією в побудові класифікації злочинів проти правосуддя має бути відділення злочинів, які порушують умови, необхідні для успішного здійснення процесуальних функцій і виконання процесуальних актів, від зазіхань на суспільні відносини, що забезпечують виконання конкретних завдань, що стоять перед правосуддям. Кожна з цих груп злочинів може бути піддана подальшій класифікації» [24, с. 15]. В іншій праці учена, розглядаючи проблеми класифікації злочинних посягань на суспільні відносини, що забезпечують задану законом спрямованість процесуальної діяльності та діяльності з реалізації процесуальних актів, пише, що «необхідно взяти до уваги ті властивості правосуддя, які гарантуються за допомогою цих відносин. Відповідно, доцільно виділити: 1) злочини, що посягають на суспільні відносини, що забезпечують охоронний характер правосуддя; 2) злочини, що посягають на суспільні відносини, що забезпечують пізнавально-правозастосовний метод здійснення правосуддя; 3) злочини, що посягають на суспільні відносини, що забезпечують процесуальну форму здійснення правосуддя і пов'язаної з ним діяльності; 4) злочини, що порушують суспільні відносини, які забезпечують обов'язковість процесуальних актів» [25, с. 35].

Така класифікація злочинів проти правосуддя, на відміну від інших, більш ґрунтовна, і на її основі допустимо будувати законодавчу модель кримінальних правопорушень проти правосуддя. Поряд із цим варто врахувати й наявні типові переліки злочинів проти правосуддя в кримінальному законодавстві закордонних держав, виключивши з них позапроцесуальні злочини.

На основі аналізу кримінального законодавства пострадянських країн (Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Молдова, Республіки Узбекистан, Російської Федерації) можна виділити типовий перелік злочинів проти правосуддя в пострадянських державах на основі виділення некваліфікованих складів злочинів указаної групи злочинів процесуального характеру: перешкодження здійсненню правосуддя; неповага до суду; винесення завідомо неправосудних вироків та інших рішень; притягнення як обвинуваченого завідомо невинуватого; примушування до давання показань; примушування до

відмови від давання показань та висновків експерта; відмова або ухилення від явки та перешкоджання явці; фальсифікація доказів та результатів оперативно-розшукової діяльності; завідомо незаконне затримання або взяття під варту; незаконне звільнення від кримінальної відповідальності; завідомо неправдивий донос, приховування злочинів та недонесення про них; розголошення даних дізнання, попереднього слідства або закритого судового засідання; розголошення про заходи безпеки щодо учасників процесу; невиконання судового рішення (акта); незаконне розпорядження майном, на яке накладено арешт; заборона катувань. Ця модель (система) подібна до системи злочинів проти правосуддя за КК України, що зумовлено спільними традиціями радянської доктрини кримінально-правової охорони правосуддя та конструювання злочинів проти нього. Окремо заслуговують на увагу деякі «новітні» ідеї до інституювання злочинів проти правосуддя, що містяться в КК пострадянських держав. Зокрема, у ст. 240 Республіки Узбекистан лаконічно визначено кримінальну відповідальність за «ухилення учасників процесу від виконання покладених обов'язків», що поглинає різні форми злочинних порушень процесуального законодавства (відмова або ухилення від давання показань свідка або потерпілого чи експерта від дачі висновку). Також КК багатьох пострадянських держав окремо передбачають кримінальну відповідальність за фальсифікацію злочинів (ст. 395 КК Республіки Білорусь, ст. 303 КК Російської Федерації) та проведення незаконних процесуальних дій (ст. 398 КК Республіки Білорусь), лжесвідчення (ст. 238 КК Республіки Узбекистан). Очевидно, що цей досвід може бути реалізований в Україні.

У країнах Західної Європи, за висновками М.В. Шепітька, типова модель злочинів проти правосуддя має такий вигляд: неправдиве повідомлення про вчинення злочину, симуляція злочину, неповідомлення про вчинення злочину та фальсифікація доказів; неправдиве обвинувачення, лжесвідчення, лжеприсяга та інші неправдиві заяви; злочини, пов'язані із прийняттям незаконних рішень; корупційні злочини осіб, що здійснюють правосуддя; погроза або насильство проти учасників провадження, а також посягання на їх власність; перешкоджання відправленню правосуддя, неявка та наклеп; втеча з місця позбавлення волі, звільнення особи, яка відбуває покарання та приховування злочину; інші злочини на стадії виконання судового рішення або вироку [26, с. 7].

На основі наведеного доцільним вбачається, що в структурі розділу «Злочини проти правосуддя» мають міститися тільки злочини, що посягають на встановлений порядок здійснення самого правосуддя та іншої процесуальної діяльності, а інші, в яких правосуддя виступає додатковим об'єктом, переміщені до відповідних розділів КК України. Саме процесуальні (кримінальні процесуальні, адміністративні процесуальні, цивільні процесуальні та інші) правовідносини мають бути визнані основним об'єктом у цих злочинах, що дасть змогу чітко відмежувати ці злочини від інших.

Кримінальна відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі як динамічне правове явище має свої тенденції розвитку. Зокрема, їх можна подати у вигляді узагальненої системи на основі вивчення генези розвитку цього інституту, наукових оцінок вітчизняних учених, зарубіжного досвіду, аналізу чинного законодавства, статистичної інформації та практики. Так, тенденції ями розвитку цього субінституту ми вбачаємо такі.

1) Зростання чисельності злочинних посягань на правосуддя, у тому ж числі й в кримінальному процесі. З аналізу статистичної інформації, викладеної в Єдиному звіті про кримінальні правопорушення [27], за останні роки констатується зростання чисельності облікованих злочинів проти правосуддя: у 2016 р. – 9323, у 2017 р. – 8589, у 2018 р. – 9514, а за 1 півріччя 2019 р. обліковано вже

6023 злочини. З них органами прокуратури та Національної поліції України зареєстровано: особливо тяжких злочинів у 2016 р. – 800, у 2017 р. – 1117, у 2018 р. – 278, за 1 півріччя 2019 р. – 61; тяжких злочинів у 2016 р. – 3865, у 2017 р. – 5076, у 2018 р. – 3331, за 1 півріччя 2019 р. – 515. Зазначається зниження рівня реєстрації особливо тяжких та тяжких злочинів проти правосуддя. На фоні цієї динаміки наводяться невітні дані про кримінальні правопорушення, в яких наприкінці звітної періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення), так у 2016 р. рішення не прийнято у 6660 кримінальних правопорушеннях, у 2017 р. – 6717, у 2018 р. – 7557, за 1 півріччя 2019 р. – 5135. Однією з причин вбачається необґрунтоване внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) відомостей про подію правопорушення, що зумовлюють подальші труднощі досудового розслідування і вручення повідомлення про підозру, у 2016 р. вручено повідомлень про підозру по 1903 кримінальних правопорушеннях, у 2017 р. – 1947, у 2018 р. – 1998, за 1 півріччя 2019 р. – 917. Недоліки сучасного початку досудового розслідування очевидні, насамперед, через обмеженість засобів попередньої перевірки відомостей про злочини, вони об'єктивні, зумовлені сучасною моделлю дослідного кримінального процесу, яка закріплена з 2012 р. в чинному КПК України. Зважаючи на це, законодавець у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII [28], який набуде чинності з 1 січня 2020 р., розширив повноваження дізнавача, встановивши, що «для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідчування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей» (ст. 3 ст. 214 КПК України в редакції з 01.01.2020 р.). Подібних повноважень для слідчого з метою з'ясування обставин саме злочину як найбільш суспільно-небезпечного кримінального правопорушення не передбачено. Нонсенс! Мабуть, наявний острах повернути стадію порушення кримінальної справи? Тому відсутність у слідчого й прокурора можливостей до перевірки відомостей про злочини до внесення відомостей про них в ЄРДР – основна об'єктивна причина неналежного досудового провадження в кримінальних справах через відсутність ефективного інструментарію для самоконтролю обґрунтованості прийняття такого рішення. Згідно зі ст. 124 КПК України, відомості про правопорушення в ЄРДР фактично мали бути внесені автоматично, а тому безглуздими є навіть роздуми про існування стандарту законності та обґрунтування прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування, а також й процесуального контролю (керівництва) у відповідних суб'єктів процесу.

У структурі злочинів проти правосуддя переважають такі злочини (на прикладі 2018 р.): з усієї чисельності 9514 кримінальних правопорушень: завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ст. 371) – 142, притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372) – 113, постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375) – 295, втручання в діяльність судових органів (ст. 376) – 202, невиконання судового рішення (ст. 382) – 3891, завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину

(ст. 383) – 650, завідомо неправдиве показання (ст. 384) – 777, ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389) – 1020 [27]. Слід враховувати, що невиконання судового рішення чи втручання в діяльність судових органів відображають кримінальну правопорушність не тільки в кримінальному процесі, а й в інших видах юридичного процесу.

2) Диференціація кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки. Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII визначив поняття кримінального проступку, під яким розуміється передбачене КК «діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачення основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі». Відповідно до положень цього закону окремі злочини проти правосуддя з 01.01.2020 р. набувають статусу кримінальних проступків (ч. 1 ст. 371, ч. 1 ст. 381, ч. 1 ст. 384, ч. 1 ст. 385, ч. 1 ст. 386, ст. 387, ст. 389, ст. 395, ст. 397, ч. 1 ст. 400-1 КК України). У кількох санкціях статей розділу XVIII КК України відповідно до цього ж закону спеціально збільшено розмір штрафів із метою залишити їх у розряді злочинів (ч. 1 ст. 374, ч. 1 ст. 376, ч. 1 і 2 ст. 388 КК України).

3) Криміналізація окремих діянь суб'єктів (учасників) кримінального (іншого) процесу, що посягають на процесуальні правовідносини. Державними діячами (проект нардепа А. Помазанова), ученими висловлені численні пропозиції щодо криміналізації чи декриміналізації окремих діянь стосовно злочинів проти правосуддя. Основні з них зводяться до формули: посилення юридичної відповідальності для професійних та владних суб'єктів процесу та декриміналізація окремих діянь для інших учасників процесу.

З аналізу КК УРСР 1927 р., КК України 1960 р., КК України 2001 р. вбачається: 1) збільшення складів кримінальних правопорушень проти правосуддя, їх уточнення та деталізація залежно від розширення сфери правового регулювання правосуддя, ускладненням процедур провадження тощо; 2) посилення «жорсткості» санкцій статей (збільшення верхньої межі розмірів покарання) у злочинах проти правосуддя. Так, винесення суддями завідомо неправосудного вироку без кваліфікуючих ознак за КК УРСР 1927 р. каралося позбавленням волі не менше 1 року, за КК України 1960 р. – до 5 років, за КК України 2001 р. – від 5 до 8 років. За неправдиві показання свідків: за КК УРСР 1927 р. каралося позбавленням волі – до 3 місяців, за КК України 1960 р. – до 1 року, за КК України 2001 р. – до 2 років.

З метою удосконалення законодавчого регулювання кримінально-правової охорони процесуальних, у тому ж числі, й кримінальних процесуальних правовідносин, від правопорушень підвищеної суспільної небезпеки (злочинів) у КК України варто запровадити такі склади злочинів: «Незаконна відмова у правосудді», «Незаконне звільнення від кримінальної відповідальності», «Штучне створення або підроблення доказів», «Проведення незаконних процесуальних дій».

Зважаючи, що згідно зі ст. 3 Конституції України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», а також те, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом» (ст. 24 Конституції України), суспільні відносини щодо охорони цих благ усіх суб'єктів (учасників) процесу (ст.ст. 377, 379, 398, 400 КК України) мали бути врегульовані у відповідних Розділах Особливої частини КК України: в Розділі II, Розділі III на загальних підставах при обтяжуючій обставині, закріпленій у п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України, яку викласти в такій редакції: «вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпі-

лим (а рівно членами його сім'ї і близькими родичами) службового, професійного, громадського або іншого, покладеного на нього відповідно до закону, обов'язку». Це свідчитиме про реальну, а не формальну, рівність усіх громадян перед кримінальним законом без усіякої стратифікації суспільства та вибіркових привілеїв для окремих його членів. Аналогічні зміни в КК передбачити й щодо майна суб'єктів (учасників) процесу (ст.ст. 387, 399 перемістити до Розділу VI). Злочини, передбачені ст.ст. 389–395 КК України перемістити до Розділу XV як прямо непов'язані з процесуально діяльністю.

Пропонується запровадити необережну форму вини в окремих кримінальних правопорушеннях: у ч. 3 ст. 371, ч. 2 ст. 372, ч. 2 ст. 375, ч. 2 ст. 381 КК України. Також доповнити ст. 375 ч. 3, в якій передбачити незаконне виправдання особи, винуватої у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також ч. 1 ст. 387 після слів «досудового розслідування» доповнити словами «закритого судового засідання» і ч. 2 ст. 387 КК України після слів «досудовому розслідуванню» доповнити словами «чи закритому судовому засіданню». Для обвинуваченого (підозрюваного, підсудного) запровадити кримінальну відповідальність за умисну обмову іншої особи у вчиненні нею злочину, доповнивши, відповідно, ч. 3 ст. 384 КК України.

Усі дискусії щодо декриміналізації (часткової декриміналізації) ст. 375 КК України [29; 30; 31, с. 125–127] як засобу тиску на суддів, є актуальними, але передчасними для законодавчої реалізації, оскільки альтернативи їй не запропоновано.

4) Удосконалення організаційних та процесуальних аспектів кримінально-правової охорони правосуддя. Так, М.В. Шепітьком сформульовано пропозицію про створення «спеціального органу з розслідування злочинів проти правосуддя та Спеціалізованого суду з розгляду кримінальних справ щодо злочинів проти правосуддя» [26, с. 5]. Така пропозиція, як, на нашу думку, не може бути повністю підтримана, оскільки статистичні дані лише за 2018 р. свідчать про недостатнє навантаження на слідчих і суддів такої спеціалізації, навіть якщо їх створити за територіальним принципом апеляційних адміністративних чи господарських судів. Так, обліковано злочинів проти правосуддя – 9514, вручено повідомлень про підозру по 1998, а направлено до суду з обвинувальним актом 1876 проваджень. Функції досудового розслідування та судового розгляду у цих справах у змозі виконувати місцеві слідчі органи та загальні суди, відповідно до правил підслідності та підсудності. Створення ж таких спеціалізованих органів досудового розслідування та судів й без того ускладнить теперішню судову та правоохоронну систему в Україні, породить нові міжвідомчі конкуренції, а також ці заходи істотно обтяжені питаннями територіальної дислокації та економічним фактором.

До процесуальних питань кримінально-правової охорони правосуддя, насамперед, варто зарахувати питання удосконалення законодавства в частині уніфікації процедури притягнення до кримінальної відповідальності суб'єктів кримінального процесу, які є владними (суддя, прокурор, слідчий, оперативний працівник) або професійними (адвокати, експерти, спеціалісти, перекладачі). Указані суб'єкти кримінального процесу згідно з чинним законодавством несуть кримінальну відповідальність за загальнокримінальні злочини, що вчинюються поза виконанням своїх професійних (процесуальних) обов'язків, а також за «злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» і за «злочини проти правосуддя», де вони є спеціальним суб'єктом. З метою уникнення використання кримінального переслідування як засобу тиску на цих суб'єктів процесу варто передбачити окремі процесуальні гарантії притягнення їх до кримінальної відповідальності. У зв'язку з чим ч. 1 ст. 480 КПК України доповнити пунк-

тами: «11) слідчого; 12) оперативного працівника; 13) експерта, спеціаліста та перекладача». Відповідні доповнення внести й до інших статей Глави 37 КПК України. Разом з цим актуальним є й прийняття Закону України «Про органи досудового розслідування», в якому визначити концептуальні основи правового статусу суб'єктів досудового розслідування, в тому ж числі, й гарантії їх професійної діяльності від необґрунтованого кримінального переслідування.

На основі викладеного можливо сформулювати низку висновків теоретичного характеру. Так, кримінальна відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі є субінститутом інституту юридичної відповідальності за правопорушення в кримінальному процесі, який потребує свого удосконалення, приведення до свого логічного законодавчого вираження.

Індокриноване у свідомість науковців широке поняття «правосуддя» сприяє подальшому викривленому уявленню про місце та роль у суспільстві суду та правоохоронних органів, при якій зберігається реліктова система злочинів проти правосуддя на основі чинного законодавства *de lege lata*, як і його неточне доктринальне розуміння, що неправильно відображено в системі злочинів проти правосуддя, в якій в порушення ієрархії ціннісної парадигми кримінально-правової охорони «людина – суспільство – держава», штучно споріднені як злочини проти правосуддя, так і злочини, в яких правосуддя – лише додатковий об'єкт.

Законодавча модель правопорушень у кримінальному процесі являє собою систематизовану сукупність злочинів, що посягають на нормальний стан здійснення кримінальних процесуальних правовідносин, і за правовою природою вони містяться в Розділі XVIII Особливої частини КК України: «Злочини проти правосуддя». Їх теоретична класифікація має здійснюватися за різними критеріями

(об'єкта, суб'єкта, механізму посягання тощо), що дасть змогу комплексно з різних позицій розглядати злочини проти правосуддя, виявляти недоліки усієї системи кримінально-правової охорони самого правосуддя, системи відповідальності окремих суб'єктів процесу тощо.

В основі законодавчого інституювання злочинів цього розділу має бути покладений єдиний критерій – об'єкт злочинного посягання, як основна конструктивна ознака, під яким варто розуміти тільки процесуальні правовідносини будь-якої галузевої належності, яким наноситься шкода діями підвищеної суспільної небезпеки. Тому на основі принципу *de lege ferenda* пропонується законодавча модель злочинів проти правосуддя, що визначені у ст.ст. 371–376-1, 380–388, 389-1, 396–397, 400-1 КК України. Можливими напрямками удосконалення цієї моделі є: деталізація наявних складів кримінальних правопорушень в окремих статтях за правилом: одна стаття – один злочин, а не поєднання в одній статті кількох різних діянь різних учасників процесу (ст.ст. 384, 385 КК України), рознесення по різних статтях однакових протиправних діянь учасників та владних суб'єктів процесу (чи інших службових осіб) (ст.ст. 376, 382 КК України), також визначення нових складів кримінальних правопорушень: «Незаконна відмова у правосудді», «Незаконне звільнення від кримінальної відповідальності», «Штучне створення або підроблення доказів», «Проведення незаконних процесуальних дій» тощо.

Теоретичні висновки, аналіз емпірики та тенденцій розвитку цього субінституту дають змогу сформулювати висновки прикладного характеру, спрямовані на удосконалення чинного законодавства (КК, КПК та ін. законів) із питань кримінально-правової охорони правосуддя (процесуальних правовідносин, що складаються при його відправленні) та забезпечення суб'єктів (учасників) процесу від незаконного та необґрунтованого впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Krechet N. Criminal Code of Spain. June 25, 2017. 307 p. URL: <https://www.amazon.com/Criminal-Code-Spain-Spanish-Government-ebook/dp/B073C54797>.
2. Осадчий В.І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : монографія. Київ : НВТ «Правник», НАВСУ, 1999. 239 с.
3. Рашковская Ш.С. Преступления против правосудия : учебн. пособие. Москва, 1978. 104 с.
4. Шумило М.Є. Камо грядеши, український суде? *Юридичний Вісник України*. 2019. № 1-2 (1226-1227). С. 6–7.
5. Даневский В.П. Наше предварительное следствие: его недостатки и реформа. К.: Семенко Сергей, 2003. 142 с.
6. Маляренко В.Т. Правосуддя. *Юридична енциклопедія*. Т. 5: П–С. Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана. 2003. С. 50–51.
7. Палюх Л. Класифікація злочинів проти правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 176–181.
8. Рашковская Ш.С. Преступления против социалистического правосудия : лекция для студ. ВЮЗИ. Москва : ВЮЗИ, 1957. 55 с.
9. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навч. посібник. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
10. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харьков : Изд. при ХГУ, 1982. 162 с.
11. Шелітько М.В. Злочини проти правосуддя: проблеми класифікації. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 50. С. 56–63.
12. Навроцький В.О. Злочини проти правосуддя : лекції для студентів юрид. факультету. Львів : Юрид. ф-т Львівс. Держ. Ун-ту ім. І. Франка, 1997. 48 с.
13. Опанасенко В.І. Злочини проти встановленого порядку збирання та фіксування доказів у системі злочинів проти правосуддя. *Право і громадянське суспільство*. 2016. № 1. С. 73–96.
14. Кузнецов В.В., Сийпюк М.В. Кримінальна відповідальність за притягнення завідомо невинуватої особи : монографія. Ужгород : ЗақДУ, 2011. 284 с.
15. Мірошніченко С.С. Злочини проти правосуддя: теорія та практика протидії : монографія. Київ : ПАТ «ПВК «Десна», 2012. 432 с.
16. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.Я. Тацій, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
17. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. посібник. Харків : УкрЮА, 1994. 76 с.
18. Hunt P.M. South African Criminal Law & Procedure, Common-Law Crimes, Volume II, (Second Edition by JRL Milton), 1982. 935 p.
19. Mnisi E. The Crime of Obstructing the Course of Justice: Is Legislative Intervention an Imperative? Submitted in accordance with the requirements for the degree of the Doctor of Laws at the University of South Africa. June, 2009. 557 p.
20. Card R., Cross R., Jones F. Criminal Law. 16ed. Oxford University Press, 2004. 1036 p.
21. Палюх Л.М. Родовий об'єкт злочинів, що посягають на здійснення судової влади. *Форум права*. 2018. № 3. С. 72–77. URL: <http://forumprava.pp.ua/files/072-079-2018-3-----11-.pdf>.
22. Мисливий В.А., Пилипенко О.А. Кримінально-процесуальні відносини як об'єкт злочинів проти правосуддя. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції*. Видання присвячене пам'яті професора А.Я. Дубинського (Київ, 3 квітня 2009 р.). Київ : Атіка, 2009. С. 275–277.
23. Орловская Н.А. Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций : монография. Одесса : Юридична література, 2011. 624 с.
24. Лобанова Л.В. Преступления против правосудия: Проблемы классификации посягательств, регламентации и дифференциации ответственности : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Казань, 2000. 48 с.
25. Лобанова Л.В. Преступления против правосудия. Общая характеристика и классификация : учебн. пособие. Волгоград, 2004. 62 с.

26. Шепітько М.В. Теоретико-методологічні засади формування системи протидії злочинам у сфері правосуддя : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. 12.00.09. Харків, 2018. 42 с.
27. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення, форма № 1 (місячна): Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати досудового розслідування. Затверджено наказом Генеральної прокуратури України від 23 жовтня 2012 р. № 100 за погодженням із Держстатом України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402.
28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII. *Голос України*. 2019. № 79.
29. Мілютин А. Хто контролює правоохоронний блок, контролюватиме й судові рішення. *Ракурс: сайт*. 3 липня 2015. URL: <https://racurs.ua/ua/874-hto-kontroluie-pravoohoronnyy-blok-kontroluvatyme-i-sudovi-rishennya.html>.
30. Морщагіна Н. Звернення до правоохоронців щодо винесення неправосудного рішення використовується як метод впливу на слухачів Феміди. *Закон і бізнес: сайт*. 2007. № 8 (1306). URL: https://zib.com.ua/ua/print/127737-zvernennya_do_pravoohoronciv_schodo_vinesennya_neppravosudnog.html.
31. Овчаренко О.М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді : монографія. Харків : Юрайт, 2017. 624 с.

УДК 343.139

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/59>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

INTERNATIONAL EXPERIENCE ON THE USE OF DIGITAL INFORMATION IN CRIMINAL JUDICIAL DELIVERY

Ахтирська Н.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правосуддя
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються питання доцільності реформування законодавства відповідно до рівня розвитку інформаційних технологій та зарубіжного досвіду. Задля введення електронного кримінального провадження пропонується доповнити визначення доказів електронними доказами та критеріями їх допустимості, ввести окрему слідчу (розшукову) дію «копіювання електронних даних», внести розподіл у поняття інформації при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій на контент та маршрутизацію, передбачити особливості використання електронних доказів у суді присяжних задля мінімізації ризику формування упередженого ставлення до обвинувачених, зокрема, ст. 361 КПК України забороняється проведення огляду місця події судом присяжних, отже, оцифровані дані не підлягають пред'явленню. Кримінальний процесуальний кодекс України доцільно доповнити нормами щодо можливості фіксації слідчих (розшукових) дій за допомогою цифрових засобів без створення паперового протоколу, розширити повноваження правоохоронних органів щодо збору електронних доказів. Обґрунтовано доцільність прийняття Керівних принципів збору та використання електронних доказів у кримінальному провадженні на прикладі досвіду США та Великобританії. На виконання Стратегії національної безпеки України та Стратегії кібербезпеки України пропонується розробити нові механізми збору доказів у цифровому форматі, розширити міжнародне співробітництво щодо одержання та надання електронних доказів на запити в рамках правової допомоги. З метою підвищення якості збору доказів рекомендується доповнити криміналістику розділом «Криміналістична форензика та її інформаційне забезпечення», в якому ретельно описати способи виявлення, фіксації, вилучення та дослідження цифрової інформації у процесі розслідування комп'ютерних та будь-яких інших злочинів, в яких інформаційні технології є засобом вчинення злочину. Розкривається необхідність розробки методів аутентифікації фізичних та юридичних осіб за електронними підписами, електронними печатками, виявлення та перевірки електронних даних (метаданих, де, коли, ким вчинялись дії тощо). Наголошується на доцільності підготовки суддів (слідчих суддів), слідчих та прокурорів для роботи з доказами, отриманими в електронній формі.

Ключові слова: електронні докази, інформаційні технології, електронне кримінальне провадження, копіювання цифрової інформації.

The article deals with the issues of expediency of reforming the legislation in accordance with the level of development of information technologies and foreign experience. In order to introduce electronic criminal proceedings, it is proposed to supplement the identification of evidence with electronic evidence and the criteria for their admissibility; enter a separate investigative (wanted) action of "copying electronic data"; to make a division into the notion of information during the conduct of secret investigative (search) actions on content and routing; to foresee the use of electronic evidence in a jury trial in order to minimize the risk of forming a biased attitude towards the accused, in particular, Art. 361 of the Criminal Code of Ukraine prohibits a review of the venue by a jury, therefore, digitized data may not be presented.

It is expedient to supplement the Criminal Procedural Code of Ukraine with the norms regarding the possibility of fixing investigative (search) actions using digital means without creating a paper protocol, and extending the powers of law enforcement bodies to collect electronic evidence. The expediency of adopting the Guiding Principles for the Collection and Use of Electronic Evidence in Criminal Proceedings, based on the experience of the United States and Great Britain, has been substantiated.

In pursuance of the National Security Strategy of Ukraine and the Strategy of Cyber security of Ukraine, it is proposed to develop new mechanisms for collecting evidence in a digital format, to expand international co-operation in obtaining and providing electronic evidence for requests within the framework of legal assistance. In order to improve the quality of the gathering of evidence, it is recommended to supplement the forensics section with Forensic Forensics and its information support, which carefully describes how to detect, fix, extract and investigate digital information in the investigation of computer crimes and any other cases in which information technology is a means of committing crime.

The necessity of developing methods of authentication of individuals and legal entities by electronic signatures, electronic stamps, detection and verification of electronic data (metadata, where, when, by whom, actions, etc.) is revealed. It is emphasized the expediency of training judges (investigators), investigators and prosecutors to work with evidence obtained in electronic form.

Key words: electronic evidence, information technologies, electronic criminal proceedings, digital information copying.

Аналіз слідчої та судової практики, а також нормативних актів свідчить про недостатній рівень регулювання та використання цифрових доказів у криміналь-

ному судочинстві, що не відповідає сучасному розвитку інформаційних технологій та ризикам і загрозам, які їх супроводжують. Стратегією національної безпеки Укра-